

LUTHERSK KIRKETIDENDE

INNHOLD

21. mai og veien videre / Hva i vår kirkeforståelse er viktig å vektlegge i arbeidet med ny kirkeordning? / Kan lovprisning av Gud erstattes av "velsignelse" av Gud? / Kommentarer til valgmulighetene i "Ordning for hovedgudstjenesten for Den norske kirke" / Liturgisk forvirring / Gud bærer oss fortsatt / Fra bokfronten / Fra bispedømmerådene

SØNDAGSTEKSTEN

8. søndag i treenighetstiden - Elin Lunde

9. søndag i treenighetstiden / Olsok - Lise Horn

Det er grunn til å gratulere kirken, men det er i like stor grad grunn til å gratulere staten.

21. mai og veien videre

21. mai 2012 er med rette blitt betegnet som en historisk dato for forholdet mellom kirke og stat i Norge. Gjennom omfattende endringer av Grunnloven gjorde Stortinget denne dagen slutt på 475 års kongelig kirkestyre. Vedtaket gjennomfører de grunnlovsendringene de poli-

tiske partiene ble enige om i kirkeforliket i 2008. En umiddelbar effekt av endringene blir at kirkelige organer fra nå av skal tilsette biskoper og proster. Endringene var forberedt gjennom vedtak på Kirkemøtet i april og ble fulgt opp av justeringer av Kirke-loven samme

dag. Hvordan kirkelige organer vil håndtere sin nye rolle, vil vi få svar på utover høsten når bl.a. ny biskop i Agder og Telemark og ny domprost i Oslo skal rekrutteres.

Hvor radikale endringene er, kan utvilsomt diskuteres. Den norske kirke er fortsatt ikke eget rettssubjekt, og prestene forblir stats-tjenestemenn. Også finansieringen av kirken fortsetter som før. Det nye er først og fremst at Grunnloven ikke setter de samme grenser for en selvstendigjøring av kirken som tidligere. Selv om Den norske kirke fortsatt vil være forankret i Grunnloven, gir denne forankringen rom for en ganske radikal selvstendigjøring av kirken i forhold til staten. Til det trengs det bare alminnelig lovmessig flertall i Stortinget. Inntil videre er det kirkeforliket som setter begrensninger for endringene, men fra Stortingsvalget i 2013 stilles partiene fritt i forhold til disse spørsmålene.

Det er grunn til å gratulere kirken, men det er i like stor grad grunn til å gratulere staten. Å holde seg med en statsreligion er etter hvert blitt mer og mer problematisk i et religions-frihetsperspektiv. Det samme gjelder statlig utnevning av religiøse ledere. Samtidig er det grunn til å være fornøyd med at Grunnloven slår fast at den kristne arv fortsatt er en del av statens verdigrunnlag. Det er også grunn til å være fornøyd med at staten forpliktet til å føre en aktivt støttende religions- og livssyns-politikk, og at det slås fast at "Alle Tros- og Livs-synssamfund skulle understøttes paa lige Linje" (ny § 16). Hvordan denne religions- og livssyns-politikken mer konkret skal utformes, bør vi få en grundig debatt om når Stålsatt-utvalget avgir sin innstilling ved slutten av året. Forhåpentligvis vil man i den sammenheng også se på finansieringssystemet. Noen reell likebehandling av tros- og livssynssamfundene er det i alle fall ikke snakk om så lenge stat og kommune fortsetter å detaljstyre Den norske kirkes budsjetter.

Grunnlovsendringene legger etter mitt skjønn til rette for et klarere skille mellom stat og kirke og mellom kompetansen til statlige og kirkelige organer. I og med bortfallet av kirkelig statsråd forsvant den siste rest av legitimitet for et statlig organ til å opptre som et kirkelig

organ. Fra nå av er det på vegne av staten, ikke på vegne av kirken eller kirkens medlemmer, at politikerne forholder seg til kirken. Derfor gir det god mening at statsråden med ansvar for kirkesaker ikke lenger behøver å være kirke-medlem og i prinsippet like gjerne kan være humanetiker eller muslim. Det betyr at stats-rådens håndtering av kirkesaker ikke skal styres ut fra de preferanser statsråden eventuelt måtte ha som kirkemedlem, men ut fra respekten for et trossamfunns rett til selvbestemmelse i indre anliggender. Heretter vil garantien for at Den norske kirke får fungere i samsvar med sin selvforståelse, ikke ligge i Kongens eller kirkestatsrådets konfesjonsfor-pliktelse, men i religionsfrihetsprinsippet.

Det vil være oppsiktsvekkende dersom Stortinget nå skal detalj-regulere kirkens valgordning.

På dette feltet er det likevel åpenbart noen tanke- og handlingsmønstre som trenger å endres. Stortingsdebatten i forbindelse med

grunnlovsendringene ga i denne sammenheng et blandet innrykk. På den ene side ble det gitt uttrykk for at politikernes rolle i forhold til Den norske kirke nå var endret, og at kirken var fullt i stand til å stå på egne ben. Noen ga uttrykk for at en mer fristilt kirke vil kunne spille en enda viktigere rolle i samfunnet. Samtidig ga mange av politikerne uttrykk for klare forventninger til kirkens fremtidige profil som folkekirke. I den grad slike forventninger er i samsvar med Den norske kirkes egne målsettinger, er slike forventninger ikke særlig problematiske i praksis, selv om de kan tyde på at man likevel ikke helt er villig til å slippe taket. Så lenge Stortinget fastsetter kirkens ordning gjennom kirkeloven og vedtar en stor del av kirkens budsjetter, er mulighetene for fortsatt politisk styring så absolutt fortsatt til stede – dersom politikerne vil.

En pussighet er i denne sammenheng stortingspolitikernes sterke ønske om å være med å bestemme kirkens valgordning. Med utgangspunkt i en liknende formulering i kirkeforliket vedtok Stortinget samtidig med justeringene av Kirkeloven å be "regjeringen, på bakgrunn av Den norske kirkes behandling av forslag til valgordning, komme tilbake til Stortinget med egen sak om ny valgordning for Den norske kirke i løpet av våren 2013". Også Kirkemøtet forutsatte i sin behandling av

demokratireformen at det ”innanfor ramma av kyrkeforliket av 2008 kan vere trong for å justere kyrkjelova sine reglar om samansetjing og val av bispedømmeråd og Kyrkjemøte”, men forutsatte ellers at de nærmere reglar for valget skal vedtas av Kirkemøtet (KM 12/12). Det vil etter mitt skjønn være oppsiktsvekkende dersom Stortinget nå skal gå inn å detaljregulere noe som så langt har vært delegert til Kirkemøtet, ikke minst på bakgrunn av en reform som skulle gi kirken større selvstendighet. Hvordan denne saken blir fulgt opp fra politisk hold ut over høsten og vinteren, blir en prøve på hvor alvorlig selvstendigheten egentlig var ment.

Det er positivt at departementet i sin proposisjon om endringer i Kirke-loven så klart gir uttrykk for at de tilpasninger som nå gjøres med utgangspunkt i grunnlovsendringene, har et visst midlertidig preg, og at de gir grunnlag for en videre selvstendigjøring av Den norske kirke. Så snart perioden for kirkeforliket er utløpt, haster det å få ryddet opp i to ting: Den norske kirke må bli eget rettssubjekt, og kirken må selv være arbeidsgiver for sine ansatte. En slik reform krever ikke noen omfattende utredningsarbeid, og det finnes også atskillig erfaring med overføring av statlig virksomhet til ikke-statlige organisasjoner (jfr. Posten, Telenor osv.). At staten fortsatt skal sitte med arbeidsgiveransvaret for prester, og at Kirkeråd og bispedømmeråd fortsatt skal være statlige etater, er den mest problematiske siden ved kirkeforliket, og noe man må få ryddet opp i så snart det er mulig. Statlig etatsstyring av et trossamfunn som nå skal behandles ”paa lige Linje” med andre tros- og livssynssamfunn hører heller ingen steder hjemme, annet enn som en svært kortvarig overgangsordning.

Samtidig må arbeidet med en framtidig kirkeordning fortsette. Så snart Den norske kirke blir eget rettssubjekt, fjernes også mange av de begrensningene som i dag ligger på mulighetene for den kirkelige organisering. Ikke minst er det mulig å sørge for at lokalt kirkelig ansatte får den samme arbeidsgiver. På hvilket nivå dette arbeidsgiveransvaret skal ligge, er et av de spørsmålene som må utredes og diskuteres i tiden framover. Samtidig er det viktig at man ikke utreder og diskuterer i all evighet, men at Kirkemøtet tar grunnleggende beslutninger om den fremtidige kirkeordning i løpet av ikke alt for lang tid.

Selv om endringene er prinsipielt viktige og kan føre til større endringer på sikt, har de i

Det er viktig å kommunisere til medlemmene at deres forhold til kirken ikke blir mindre nært, selv om kirkens forhold til staten blir mindre nært.

praksis ikke stor betydning for det daglige arbeid rundt i lokalmenighetene. Det skal de heller ikke ha. Det er også en viktig oppgave å kommunisere til medlemmene at deres forhold til kirken ikke blir mindre nært, selv om kirkens forhold til staten blir mindre nært. Tvert om er det slik at kirken blir enda mer avhengig av sine medlemmers opplutning og medvirkning enn før. Det betyr ikke at Den norske kirke nå er blitt en foreningskirke der bare de mest aktive regnes med. Gjennom visjonen om en ”fri folkekirke” har den kirkelige reformbevegelsen staket ut kursen mot en kirke som fortsatt er en bred folkekirke, men med full selvbestemmelse over indre anliggender. Grunnlovsendringene 21. mai har brakt oss ennå et lite skritt nærmere en slik målsetting.

HARALD HEGSTAD
harald.hegstad@mf.no

Hva i vår kirkeforståelse er viktig å vektlegge i arbeidet med ny kirkeordning?

Innlegg ved seminar om kirkeordning ved Kirkemøtet 2012

AV BISKOP SOLVEIG FISKE

Utgangspunktet mitt for å nærme meg et svar på dette spørsmålet er at kirke hører til i et lokalmiljø, i menneskers konkrete møte med kirkens evangelium og med sakramentene.

Folkekirken har sitt utgangspunkt i folks alminnelige liv og erfaringer og hjelper folk til å leve og tolke sine liv i lys av evangeliet om Jesus Kristus. Midt i folks liv skal kirken være, representert ved kirkebygg, kirkegård og mennesker som møter oss og tar oss på alvor. Kirken er en stabil faktor i samfunnet og folks liv i motsetning til, og til forskjell fra, alle døgnfluene som kommer og går. Som biskop i et bispedømme med høy dåpsprosent, stor oppslutning om konfirmasjon og trosopplæring og sterke tradisjoner for å ivareta kirker og kirkegårder, kjenner jeg et ansvar for å bære fram stemmene fra dem som sier det omtrent slik: "Den framtidige kirke må være gjenkjennelig som den kirka vi har tilhørighet til!" Jeg vil utfordre til å gjennomtenke tre spørsmål som berører dette.

1. *Når vi snakker om "kirken selv" eller kirkens "vi", HVEM snakker vi om da?*

Kirkens "vi" er mangetydig. Jeg tror det trengs en bevisstgjøring om det, i måten det kommuniseres om kirken på. Når snakker vi om hva?

Media snakker oftest om kirken som dens ledere. Når kirken bestemmer noe, er det som

regel Kirkemøtet det snakkes om – eller kanskje Kirkerådet eller Bispemøtet. Hva med dem som er uenige i det kirken har vedtatt? Er de ikke fortsatt en del av kirken?

Kirken har sin organisasjon og sine beslutningsorgan. Kirkeloven sier at kirken består av alle døpte og tilhørende Den norske kirke. Når vi har en medlemsmasse på 80 % av den norske befolkning, så forplikter det oss som organisasjon på å gjøre vårt ytterste for å slippe de ulike stemmene og ressursene til. Som kirkemøte er vi ansvarlige for å se hva som kan ivareta helheten og mangfoldet, og det gjelder i både den ene og den andre retningen – for vi trenger hverandre! Hvem representerer vi egentlig, når vi sitter her?

Kirkens "vi" er ikke først og fremst en demokratisk eller politisk størrelse. Kirken er mennesker. Den har kjerneord som fellesskap, forsoning, nestekjærlighet. Alt dette som beskriver at vi er ett – i Kristus. I gudstjenesten synliggjøres kirkens "vi". Der det finnes et "vi", vil det også være et "dere". Slik må det være, men inngenting er så ekskluderende som å bli betraktet som ikke tilhørende et fellesskap når du selv betrakter deg som en del av det. Hvem er kirkens "vi" i gudstjenesten? Hvem inkluderes da?

Jesus var grenseløst alminnelig og inkluderende. Han gikk i synagogen med de skrift-

lærde og søkte fellesskap med de vantrø og urene. Han praktiserte en åpenhet som kirka stadig må passe på å leve troverdig opp til. Hvem er kirkens "vi", og hvordan preger det våre prioriteringer, våre bønner og vår organisasjon. Jeg tror det er viktig at dette spørsmålet klinger med i vårt arbeid med gudstjenesteliv, med diakoni og med trosopplæring.

I folkekirkelig tradisjon er det beste å skrive spørsmålet om og ikke spørre så mye om HVEM kirken er som HVA kirken er.

Hva gjør kirken til kirke? Jesus sa det helt enkelt: Der to og tre er samlet i mitt navn, der er jeg midt iblant dere! Folkekirkens viktigste teologiske kjennetegn er Ordet som det som konstituerer kirken. Det er den tilbudte nåden som utgangspunkt for kirkeforståelsen. Jeg tror dette fokuset er viktig som en påminnelse om at kirken ikke er en målbar størrelse, og at det ikke er gitt oss å veie og måle den.

Men jeg tror vi trenger det første spørsmålet som en korrigerende påminnelse: Hvem er kirkens "vi"? Det neste spørsmålet jeg vil utfordre til å gjennomtenke i arbeidet med framtidens kirke er dette:

2. *Hvordan kan vi trygge at kirkens rom og ritualer holdes åpne for menneskers almennelige liv?*

Vi må ikke lage en kunstig spenning mellom gudstjenesten og livsritene. Vår gudstjenestefeiring har mye å lære av de kirkelige handlingene sitt fokus som spør: Hvem er samlet her, og hva er den livserfaringen som preger oss i møtet med evangeliet denne dagen? Jeg tror at en langsiktig tenkning med fokus nettopp på evangeliets og gudstjenestens berøringspunkt med mennesker på veien gjennom livet, er avgjørende for å bevare vår kirke som folkekirke.

For mange kirkemedlemmer er kirken ikke først og fremst en organisasjon, men det konkrete bygget eller kirkerommet de kjenner, og alt det representerer. Til dette konkrete og synlige uttrykket for Guds nærvær i verden knytter mennesker sin forankring og sin tilhørighet. Jeg mener det henger godt sammen med forståelsen av kirken som fellesskap, og kirken som stedet der ordet forkynnes og sakramentene forvaltes. Kirken i denne betydningen er ikke avhengig av bestemte ledere eller organisasjoner. Kirkens rom og ritualer holder oss

fast i det bestandige og uforgjengelige, i det uutsigelige i tilværelsene. Kirkebygget synliggjør Guds nærvær der vi bor. Det betyr uendelig mye for folk at kirkebygget er der. Det merker vi når kirker brenner, eller når mennesker av andre årsaker blir forhindret fra å komme dit. Prester forteller om ungdommer som satt og ventet på kirketrappa om morgenen den 23. juli. Å ivareta kirkene kommer til å bli en kjempeutfordring i årene som kommer. At de holdes fysisk åpne og tilgjengelige må være et mål for oss.

Oppslutningen om de kirkelige handlingene er en viktig forutsetning for at vi skal kunne kalle oss folkekirke. Gravferdene er i mange mindre lokalsamfunn de mest besøkte gudstjenester. Likevel etterspørres ikke oppslutningen om gravferd i årsstatistikken for menighetene. Hvorfor gjøres ikke det? Det problematiseres også av og til at prestene må bruke altfor mye dyrebar tid på sørgesamtaler og begravelser. Vi er en seremonikirke, sies det da. Men hvor ellers skal evangeliet lyse for menneskene, om ikke i møte med livets mest eksistensielle erfaringer? I sin nye doktoravhandling peker vikarprest i Dovre, Bjarte Leer-Salvesen, på at påskens budskap om Jesu lidelse, død og oppstandelse er det det oftest prekes om i gravferd. De helt sentrale elementer i kirkens tro blir forkynt, men det regnes ikke med i statistikken over kirkens liv.

Det er underlig at noen kirkelige stemmer ser ut til å ville gå i tospann med tabloide medier i å løfte fram hvor lite sann tro der er å finne blant kirkens medlemmer. Jeg er urolig for at vi ikke verdsetter nok at så mange søker kirken gjennom livsritene, at det er kirken mennesker går til ved alle de viktigste anledningene i livet. Vi må huske på at det er ingen selvfølge. I Sverige erfarer de nå at dåpsprosenten mange steder er helt nede på 30 %. Det utfordrer kirkens identitet når dåpen blir bare for de få. I noen menigheter i Den norske kirke kan man få inntrykk av at mange dåp er et problem. Jeg håper det ikke kommuniseres for ofte. Å bevare den høye dåpsprosenten vil være avgjørende for kirken framtid. Dette må løftes fram i vår strategiske tenkning.

Det tredje spørsmålet jeg vil stille er dette:

3. *Hvilke strukturer vil best ivareta menneskers tilhørighet til og bruk av kirka?*

Luther har lært oss at det ikke er en bestemt organisering eller form som gjør kirken til kirke, men at evangeliet får lyde, og at sakramentene blir forvaltet. Kirkens organisering må vurderes til enhver tid etter hvordan den tjener eller ikke tjener evangeliets frie løp. Det betyr ikke at strukturer og ordninger er likegyldige. De er dypt ladet med verdivalg og innhold. Hvor vi i framtiden plasserer innflytelse og myndighet i kirken, vil prege hvordan kirken framstår for kirkens medlemmer. Valg av struktur sier noe om hvilken kirke vi vil ha.

Jeg har ikke tenkt å skissere opp en ny kirkeordning, men jeg vil peke på noen faktorer som jeg mener er viktige:

For det første: Vi må fastholde at soknet er den grunnleggende enhet i kirken, og det må gis innflytelse i henhold til det. Alle mennesker bor et sted, i kort eller lengre tid. Kirkens identifikasjon med livsvilkårene på det enkelte sted må være et kjennetegn ved folkekirken. Der lever mennesker sitt liv; der har de sin tilknytning og sitt eiendomsforhold til kirken. Derfor må det arbeides videre for å styrke lokaldemokratiet i kirken. Kirkens beredskap til å være et tilfluktssted når små eller store kriser rammer folket vårt, prøves ikke i sentralkirkelige beredskapsordninger, men i hvordan tilhørighet og relasjoner bygges i det daglige. I skiftende tider skal kirken gjøre det den alltid har gjort.

For det andre: Strukturene og demokratiske organ må understøttes av tydelige rammer og lover. Disse skal sikre kirkens åpenhet, trygge de ansattes arbeidsvilkår og tydeliggjøre opp-

gaver og ansvarsfordeling. I dette ligger også økonomi til kirkelig betjening og ivaretagelse av bygg og anlegg.

For det tredje: Strukturene må videreføre et overfor i forholdet mellom råd og den kirkelige tjeneste på alle nivå; dvs. at den kirkelige tjeneste må forbli både avhengig og uavhengig av det kirkelige demokrati. Slik må det være for å ivareta forkynnelsen av Ordet og forvaltningen av sakramentene som uunnværlig for kirken. En menighet må ha en prest. En kirke må forrette gudstjenester og kirkelige handlinger for å være kirke. Kirkens lære kan til syvende og sist heller ikke vedtas demokratisk. Den må alltid forkynnes og fortolkes. Vi må derfor ha myndige råd og myndige kirkelige medarbeidere i samspill, som stimulerer og korrigerer hverandre. En slik uavhengighet er viktig for kirken.

Så tilbake til spørsmålet: *Hva i vår kirkeforståelse er viktig å vektlegge i arbeidet med ny kirkeordning?* Til dette spørsmålet har jeg valgt å vektlegge følgende fokus: *"Den framtidige kirke må være gjenkjennelig som den kirke mennesker har sin tilhørighet til!"*

Og for å styrke dette fokuset vil jeg til slutt repetere de tre spørsmålene, som bør følge oss i det videre arbeidet:

1. Når vi snakker om "kirken selv" eller kirkens "vi", HVEM snakker vi om da?
2. Hvordan kan vi trygge at kirkens rom og ritualer holdes åpne for menneskers alminnelige liv?
3. Hvilke strukturer vil best ivareta menneskers tilhørighet til og bruk av kirka?

Kan lovprisning av Gud erstattes av "velsignelse" av Gud?

Kritisk kommentar til Bibel 2011

AV HANS KVALBEIN, PROFESSOR EMERITUS FRA MENIGHETSFAKULTETET OG LEDER AV BIBELSELSKAPETS OVERSETTELSESUTVALG 1999–2006

Ja, mener Bibelselskapet. De henviser til at det hebraiske verbet *berek* (og avledninger) kan ha både Gud og mennesker som objekt. Brukt med mennesker som objekt, betyr dette verbet alltid *velsigne*, enten det er Gud som velsigner mennesker, eller mennesker som velsigner hverandre. Men med Gud som objekt har verbet tidligere blitt oversatt med *love* eller *lovprise*. Derfor vekslet oversettelsene av 1 Mos 14,19 fram til NO78 mellom to ulike oversettelser av samme ord (partisippet *baruk*): Melkisedek sier her: "Velsignet er Abram," men: "Lovet være Den Høyeste Gud." Bibel 2011 vil ikke variere oversettelsen av *baruk* og gjengir det likt. Der velsigner Melkisedek både Abram og Gud: "Velsignet er Abram," og: "Velsignet er Gud, Den høyeste."

Tilsvarende endringer er gjort nokså konsekvent i oversettelsen av GT, og noe mindre konsekvent i oversettelsen av NT. I Salme 103,1 het det for eksempel før: "Min sjel, lov Herren! Ja, alt som i meg er, skal love hans hellige navn." I Bibel 2011 heter det "Velsign Herren, min sjel! Alt som i meg er, velsign hans hellige navn." Og i 1 Krøn 29,20 oppfordrer David forsamlingen: "Velsign Herren deres Gud!" Fram til NO78 het det her: "Pris Herren deres Gud!" Jeg oppfatter dette som en dramatisk språklig

endring. Den vil svare til at vår gudstjenestes oppfordring: "La oss prise Herren!" skulle erstattes med: "La oss velsigne Herren!" Jeg kommer ikke til gudstjenesten for å velsigne Gud, men for å motta hans velsignelse og for å takke og lovprise ham.

Med det har jeg antydnet at mitt svar på spørsmålet i overskriften er "Nei!" Bibelen gir ikke grunnlag for å si at mennesker kan velsigne Gud. På dette punktet er den nye oversettelsen av *berek* og det tilsvarende greske *evlogeâ* både filologisk og teologisk uholdbar.

Jeg begrunnet dette kort i en artikkel i Vårt Land 29. februar i år. Bibelselskapet svarte på denne 1. mars med en artikkel av Anders Aschim og Ingeborg Mongstad-Kvammen. De begrunnet den nye oversettelsen kort i to punkter. 1) Når verbene *berek* og *evlogeâ* i grunnteksten kan rettes begge veier, fra Gud til mennesker og fra mennesker til Gud, må denne "gjensidigheten" også komme fram i oversettelsen. 2) I norsk salmetradisjon finnes det uttrykk som svarer til "velsignet være Gud". Bibel 2011 vil altså her prøve å fornye en religiøs språkbruk som er blitt fremmed for de fleste av oss, men som ikke er helt ny. Dette siste argumentet finner jeg liten grunn til å gå inn på. Oversettelsen må rette seg etter det som

oppleves som vanlig språkbruk i dag. Og salmespråket bør rette seg etter bibelspråket, ikke omvendt.

På direkte spørsmål til Bibelselskapet får jeg vite at det ikke foreligger noen utførlig skriftlig utredning om denne endringen adressert til oversettelsesutvalget eller til styret. Det styrker min mistanke om at det her har gått litt for fort i svingene.

Min hovedinnvending går på deres første argument, at samme verb i grunnteksten bør oversettes med samme verb i oversettelsen. Det er en grei hovedregel, men den kan selvsagt ikke gjelde der hvor grunntekstens ord har to (eller flere) ulike betydninger. Der må oversettelsen velge den betydningen og dermed den gjengivelsen som er sannsynlig ut fra konteksten. Og et raskt oppslag i noen ordbøker vil vise at både *berek* og *evlogeâ* har minst to ulike betydninger.

Ordbruken i GT

I både Gesenius' og Koehler-Baumgartners vel etablerte leksika til GT angis *velsigne* og *lovprise* som to ulike oversettelsesmuligheter til den hebraiske stammen *brk*. Tilsvarende finner vi i ordforklaringen i computerprogrammet Bible Works: *berek* brukes om å velsigne (*bless*) mennesker, men med betydningen *praise* når det er snakk om Gud.

Dette bekreftes av de mer utførlige nyere ordbøkene til bibelhebraisk. I Botterweck og Ringrens *Theological Dictionary of the Old Testament* (1975), bind 2 s 292–293 drøftes betydningen av *berek* når mennesker "velsigner" (*bless*) Gud, og svaret er klart: "When God is the object, *brk* in the piel should always be rendered 'praise' etc." Tilsvarende heter det i Jenni og Westermans *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament* (1978) s 357: "Auf Gott bezogen, ist *baruk* ebenfalls freudiger Ausruf der Dankbarkeit und der Bewunderung." Og på s 361 henvises det til at det i GT forekommer 40 ganger at mennesker "velsigner" Gud: "Dass es dabei vor allem um ein lobendes 'Danksagen' handelt, zeigen die Parallelausdrücke..." Dette er et viktig argument for at *berek* om Gud ikke betegner at han velsignes; det brukes parallelt med andre uttrykk for takk og lovprisning, som *hll*, *jâh*, og uttrykk for å fortelle om Herrens velgjerninger.

Ordbruken i jødedommen

Denne språkbruken er nå rikelig bekreftet i Qumrans salmer. Den store rullen med takkesalmer, *Hodajot*, har fått sitt navn etter åpningsordene til de fleste av salmene, *odeka adonaj*: "Jeg takker deg, Herre." På flere steder kan dette veksele med *baruk atta adonaj*: "Priset være du, Herre." (5,20; 10,14; 11,27.29.32; 16,8. Tilsvarende i Krigsrullen 1QM 13,2; 14,4.8) Verken i dansk eller i tysk oversettelse har jeg sett dette gjengitt som: "Velsignet er du." Det dreier seg om en lovprisningsformel. Slik er *baruk*-formelen også gjengitt i Torleif Elgvins vakre bok *Mine lepper spiller fløyte* (Verbum 2003) s 12: "Priset være han som ved sin kraft skapte jorden," og s 20: "Lovet være du, min Gud, som åpner din tjeners hjerte for kunnskap fra det høye!"

Baruk-formelen er viktig i jødisk bønnespråk. Synagogens hovedbønn, *Atten-bønnen* (også kalt *Amidah*, fordi den bes stående, eller ganske enkelt *Tefillah*, Bønnen) består av atten *berakoth*, bønner som alle avsluttes med *baruk atta adonaj*. Og her er det viktig at vi ikke villedes av den tradisjonelle engelske oversettelsen *Blessed art thou, O Lord* og tror at det dreier seg om en velsignelse av Gud. Både den danske og den svenske oversettelsen av den jødiske bønneboken, slik den brukes i danske og svenske synagoger, gjengir uttrykket som en lovprisningsformel: "Lovet være du." Slik er *Attenbønnen* også gjengitt i de tyske oversettelsene jeg har sett. *Attenbønnen* brukes den dag i dag i synagogen, men hovedinnholdet i den kan spores helt tilbake til nytestamentlig tid.

Jeg gjengir dette fordi jeg tror det er viktig at vi bevisstgjør oss at kirkens bønnespråk og liturgier bygger på en jødisk arv. Jesus var jøde og lærte å be i synagogen, som han regelmessig oppsøkte. Det gjaldt også de første disiplene og Paulus. De første kristne brukte Salmenes bok som sin bønnebok, og slik er den brukt i den kristne kirke fram til i dag. Derfor er det så viktig at dens bønnespråk blir oversatt rett.

Ordbruken i NT

Det hebraiske *berek* blir i den greske oversettelsen av GT, Septuaginta (LXX), gjennomgående gjengitt med verbet *evlogeâ*, partisippet *baruk* med det tilsvarende *evlogetos* og sub-

stantivet beraka med *evlogia*. NTs språkbruk er farget av både det hebraiske og greske GT og av samtidig jødisk språkbruk. Og her merker vi oss at vi har de samme to betydningene i tilsvarende kontekster. To av de fremste pionerene i moderne bibeloversettelse, J. P. Louw og E. A. Nida, ga i 1988–89 ut et *Greek–English Lexicon of the New Testament based on Semantic Domains*. Verket var ment som en hjelp til bibeloversettere og ble utgitt av United Bible Societies. Her merker vi oss at *evlogeā*, *evlogia* er oppført under to forskjellige ordfelt eller *semantic domains*, henholdsvis 1) *praise* og 2) *bless, curse*:

- 1) Praise: *Evlogeā*, *evlogia*: to speak of something in favorable terms – ‘to praise, to speak well of’ (s 429).
- 2) Bless, Curse: *Evlogeā*, *evlogia*: to ask God to bestow divine favor on, with the implication that the verbal act itself constitutes a significant benefit – ‘to bless, blessing’ (s 442).

Vi ser her at Louw-Nidas gresk–engelske ordbok argumenterer på samme måte som Jenni Westermanns hebraisk–tyske. Betydningen av et ord må bestemmes ut fra konteksten, og da særlig ut fra hvilke ord som kan brukes som synonyme og antonymer og dermed tilhører samme ordfelt. Denne grunnleggende innsikten fra moderne semantikk gjør argumentasjonen i Aschim og Mongstad-Kvammens artikkel svært tvilsom, nemlig at samme ord i grunnteksten bør gjengis med samme ord i oversettelsen. Nei, oversettelsen bør ta utgangspunkt i ordets mening *i sin kontekst* i grunnteksten og velge en oversettelse som i målspråket best mulig svarer til denne. På dette punktet kommer den nye oversettelsen av *berek* og *evlogeā* i Bibel 2011 i klar konflikt med både de eldre ordbøkene og moderne, semantisk orienterte leksika.

En bekreftelse på dette finner vi også i en nyere monografi til velsignelsesbegrepet i NT. Ulrich Heckel: *Der Segen im Neuen Testament*, Tübingen 2002, presenterer grunnbetydningen av *evlogeā* som å uttale gode ord, å tale vel om eller til noen. Så presiseres det: ”Ist Gott Objekt des *evlogein*, so besteht das ‘gute Wort’ im Lobpreis und Dank an Gott; hat das Verbum die Bedeutung ‘loben, preisen’ und bezeugt auch die Wortfamilie gerne im

Zusammenhang mit andern Ausdrücken des Gotteslobs” (s 31, kursiv i originalen). Denne betydningen må skjernes fra en annen bruk av samme ord, som også gir en annen oversettelse: ”Sind Menschen Objekt des *evlogein*, so hat das Verbum die Bedeutung ‘segnen’” (s 40).

Så langt jeg kan se, kommer altså den nye oversettelsen av *berek/evlogeā* med Gud som objekt i Bibel 2011 i klar konflikt med eldre og nyere faglitteratur til emnet både i GT og i NT. Da er det heller ikke rart at en slik oversettelse hvor mennesker ”velsigner” Gud, finner minimal støtte i andre bibeloversettelser. Jeg vil våge å påstå at den veien Bibelselskapet her har slått inn på, er en blindvei. Da er det bare en ting å gjøre: Snu i tide. Det er ingen skam å snu.

Er dette teologisk viktig?

Det kan hende at mange vil oppfatte det spørsmålet jeg her har tatt opp, som teologisk flisespikkeri. Kan det være så farlig å si at mennesker velsigner Gud? Er ikke dette tvert imot en ganske hyggelig tanke: Vi mottar velsignelse fra Gud og gir ham velsignelse tilbake. Bibelselskapets oversettere har neppe tenkt slik. Men deres ordvalg kan komme til å fremme en slik oppfatning.

En slik tanke om en gjensidig utveksling av velsignelse svarer dårlig til det bibelske bildet av Gud og av mennesket. I Salme 103 og 104 minnes vi om Herrens storhet, han som har reist sin trone i himmelen og rår som konge over alt. Han er evig, og hans godhet er evig. Men vi er støv; våre dager er som gress som visner og blir borte. Han er skaper, og vi er skapt. Det er han som er livets kilde, og som i sin suverenitet holder sitt skaperverk oppe. Han kan ikke bli vår likemann og forretningspartner. Han er i himmelen, og vi er på jorden. Vi bøyer oss for ham; vi takker og lovpriser ham; vi gir ham ære og forteller om hans godhet. Men vi kan ikke tilføre ham noe ved å ”velsigne” ham. Både Salme 103 og 104 innledes og avsluttes med oppfordringer til å lovprise ham, ikke til å ”velsigne” ham slik det nå står i Bibel 2011.

I ordforklaringen bak i Bibel 2011 står det at å velsigne er ”å formidle en guddommelig kraft som bærer i seg goder på alle livets områder.” Med uttrykket ”guddommelig kraft” er det da

gjort klart at Gud selv er velsignelsens kilde. Jeg tror dette i det norske språk er en vanlig oppfatning av hva velsignelse er, og da gir det lite mening å snakke om at vi velsigner Gud. Derfor virker det bare tungvint når det senere i ordforklaringen henvises til at "Gud 'velsignes' når mennesker priser ham for hva han har gjort." Hvorfor skal en i det hele tatt bruke det misvisende ordet "velsigne" i en slik sammenheng når betydningen åpenbart er å prise eller lovprise? Hvis Bibelselskapet mener at uttrykket "velsigne Gud" innebærer noe mer og noe annet enn å lovprise og takke ham, skylder de oss en redegjørelse for hva dette er. Hvis ikke, bør den tradisjonelle oversettelsen beholdes.

I Hebr 7,6–7 tolkes møtet mellom Melkisedek og Abraham i 1 Mos 14,18–20, der Melkisedek velsignet Abraham. Her heter det: "Nå kan ingen benekte at den som blir velsignet, står lavere enn den som velsigner." Når velsignelsen slik impliserer en rangordning, slik at Melkisedek sto over Abraham, er det åpenbart at Hebreerbrevets forfatter ikke kan ha ment at Melkisedek i neste omgang "velsignet" Gud, Den høyeste, slik det nå heter i Bibel 2011. Nei, Melkisedek lovpriser Gud, Den høyeste, og stiller seg under ham, ikke ved siden av ham eller over ham.

Hvordan vi taler om Gud, vil også forme vårt bilde av Gud. Derfor er det ikke bare kverulanteri når vi seriøst drøfter hvordan bibelspråket skal tegne vårt forhold til Gud. Ordene "velsigne" og "lovprise" tegner ulike sider av dette forholdet, og de bør holdes ut fra hverandre og ikke sammenblandes. Velsignelsen kommer ovenfra, med Gud som kilde. Lovprisningen kommer nedenfra og er vårt takknemlige svar til ham.

Jeg mener at det oversettelsesvalget Bibelselskapet har gjort her, er så uholdbart at jeg vil be Nemnd for gudstjenesteliv om ikke å følge det opp i gudstjenestens språk. Takkebønnen etter offeret innledes nå med "Velsignet er du, Gud...". Uttrykket er i seg selv problematisk, slik jeg har vist, og det kommer i en særdeles misvisende kontekst rett etter offeret. Skal pengesedlene vi legger i offerskålen være et uttrykk for at vi "velsigner" Gud? I en tidligere takkebønn ba vi Gud velsigne disse gaver. Det var bedre. For Gud blir ikke velsignet av oss. Han er velsignelsens kilde.

Og la det inntil videre fortsatt være tillatt å bruke NO78 (og NT05) som lesetekster i gudstjenesten. Jeg vil ikke kunne lese avsnitt i Bibel 2011 hvor mennesker velsigner Gud, og så kunne avslutte lesningen med "Slik lyder Herrens ord".

Apologiklassiker fra Oldkirken

Dagfinn Stærk (red)

TERTULLIAN

FORSVARSSKRIFT FOR DE KRISTNE

I vår nye serie *Vitnesbyrd fra kirkefedrene* henter vi fram tekster som ble utgitt i det 19-bind store *Vitnesbyrd fra Kirkefedrene* i tidsrommet 1880-1997 på Mallings Boghandels Forlag.

Tertullians Forsvarsskrift for de kristne fra år 197 e. Kr. Består av 50 kapitler der han tilbakeviser angrepene på de kristne og deres tro og samtidig forklarer hva kristen tro egentlig består i.

Kr 179,-

Kommentarer til valgmulighetene i “Ordnung for hovedgudstjenesten for Den norske kirke”

AV FOR FBBS TEOLOGISKE NEMND V/KNUT ALFSVÅG, LEDER

“Ordnung for hovedgudstjeneste for Den norske kirke”, vedtatt på Kirkemøtet 2011, har mange valgmuligheter. Noen har etterlyst hjelp til å finne fram i alternativene. Dette er ment som en slik hjelp ved at det her gjøres oppmerksom på noen av alternativenes sterke og svake sider teologisk og språklig. De elementer av ordningen hvor det ikke foreligger alternativer, kommenteres ikke. Sidetallene viser til Ordningen slik den ligger på www.kirken.no.

3. Inngangsort

De tre første alternativene er gode. Tiltalen med “Kjære menighet” er språklig sett ikke god på grunn av motsetningen mellom “menighet” (entall) og “dere” (flertall).

Det fjerde alternativet er mindre vellykket sjangerblanding, hvor den innledende kvalifisering av gudstjenesten i den treenige Guds navn følges av en forklaring som her virker malplassert. Dette alternativet bør unngås.

4. Samlingsbønner, s 20–23

Alternativ 3, den gamle klokkerbønnen, utmerker seg som et vakker og innholdsrik inngangsbønn. Den har også et lov-og-evangeliumsperspektiv de andre bønnene mangler (“lære å sørge over min synder”), uten at den foregriper syndsbejnelsen.

Alternativ 6 er en vellykket kombinasjon av inngangsbønn og syndsbejnelser. Alternativ 4 og 5 er kanskje for korte til at samlingsbønnen får tilstrekkelig vekt som et selvstendig ledd i gudstjenesten.

5. Syndsbejnelser, s 24–26

Alternativ 4 utmerker seg positivt ved sin tydelige bibelske forankring (Salme 51); her er det også tydelig at synden stikker dypere enn til de enkelte gjerninger. Alternativ 6 har lang tradisjon og kan godt brukes fremdeles. Alternativ 2 er svært kort; alternativ 3 virker teologisk overfladisk ved at synd ensidig forstås i et gjerningsperspektiv, og alternativ 5 virker som syndsbejnelser svært moralistisk ved at ønsket om å belære om den gode vei her dominerer på bekostning av syndserkjennelsen; disse tre bør unngås.

Løftesord etter syndsbejnelsen er problematisk. Syndsbejnelserns tradisjonelle funksjon ved gudstjenesten innledning er å legge av “det som tynger”, som en forberedelse til møte med Gud. Når det føyes til løftesord, beveger en seg i retning av et allment skriftemål, men uten å ta skrittet helt ut, slik at en blir stående med en teologisk lite vellykket kombinasjon av syndsbejnelser og betinget syndstilgivelse. Løftesordet bør altså enten gå ut, eller leddet

må gjøres til alminnelig skriftemål fullt ut. Da må Guds lov forkynnes tydelig (Det dobbelte kjærlighetsbud bør da være med, slik det nå gis anledning til), det må gis et visst rom for ettertanke rundt syndsbejken (slik det nå også gis anledning til), og løftesordet må være en ubetinget tilsigelse av syndenes forlatelse som “skaper det den nevner”. Ingen av forslagene til løftesord på s 26 er i så måte anvendelige; det ene er betinget, og det andre er generelt. Denne utilstrekkeligheten reflekteres også ved at de følges opp av bønn om hjelp til å ta imot ordet om tilgivelse. Dette er moralisme, ikke bibelsk syndstilgivelse, og bør absolutt unngås.

7. Lovsang gloria

Det foreslås her flere alternativer (s 29–31). De kan nok brukes, men det er ikke så lett å se at de har kvaliteter som gjør dem bedre egnet enn den tradisjonelle utvidede form, s 6.

8. Dagens bønn.

Kollektbønner etter gammel liturgi forutsetter de gamle tekstrekkene og må derfor i noen tilfelle justeres etter nye tekstrekker for å passe med dagens tema.

12. Evangelium

Både hallelujaomkvad og evangelieprosesjon kan være gode ordninger for å understreke evangelietekstens betydning.

16. Kunngjøring

Kunngjøringene leder naturlig over i forbønn. Skal syndsbejken komme her, bør kunngjøringene flyttes. Det som ble sagt ovenfor om det problematiske ved løftesordet i den form det her foreligger, gjelder i enda større grad om syndsbejken kommer her. Noe mer bakvendt enn syndstilgivelse i betinget form etter en preken over evangeliet – som tradisjonelt er stedet for tilsigelsen av syndsforlatelse i en luthersk gudstjeneste – er det vanskelig å tenke seg.

17. Forbønner

Forslagene til ferdig formulerte bønner har et umiskjennelig preg av overfladiskhet og moralisme. Dette er den borgerliggjorte kirkes pludring, ikke kamp på liv og død for Guds åsyn. De

klassiske bønnene (litanien) er klart best, språklig og teologisk. Muligheten til å utforme egne bønner bør brukes, gjerne slik at menighetene deler gode alternativer med hverandre. Forbønnene fra 1920-liturgien eller fra 1977-liturgien kan også godt brukes.

19. Forberedelse av nattverdmåltidet

Innsamling av takkofferet mens nattverdbordet dekkes kan svekke forståelsen av nattverden som ubetinget nådemiddel.

20. Takksigelse og bønn

De to alternative oversettelsene av Fadervår (s 12–13) har begge sine sterke og svake sider. “La navnet ditt helliges” er et klart framskritt i forhold til det aktivistiske “La ditt navn holdes hellig”. På den annen side er det ikke lett å se noen gode språklige og teologiske grunner til forslaget om å erstatte “Led oss ikke inn i fristelse”, som her treffer grunnteksten ganske godt, med “Og la oss ikke komme i fristelse”.

Alle fem alternativer for nattverdbønn kan brukes (s 51–55).

21. Nattverdmåltidet

Det er viktig å få fram at poenget med brødsbrytelse er at de mange får del i det éne brød, ikke at brødet brytes som et symbol for Kristi død på korset. Brødsbrytelse bør altså ikke brukes når det brukes oblater som nattverdbød.

Det virker unaturlig å bruke “Dette er Jesu legeme” som utdelingsord når oversettelsen av innstiftelsesordene er “Dette er min kropp”.

22. Måltidets avslutning

Problemet med den takkebønnen i 1977-liturgien, som her er alternativ 2, er at det er en bønn for måltidet (“at du ved disse gavene vil bevare oss”) mer enn en takkebønn. Alternativ 1 er slik sett bedre, men det virker unaturlig å takke for “brødet og vinen” når den vesentlige gaven er Jesu legeme og blod. Alternativ 3 trekker på en uheldig måte inn dåpen i denne sammenheng, og den sosiale innretning i alternativ 4 virker unaturlig her. En bør derfor benytte muligheten til å lage en egen variant, f. eks. som en kombinasjon av alternativ 1 og 2: “Vi takker deg, himmelske Far, for at du gjennom dine velsignede gaver har gitt

oss del i Jesu Kristi seierrike død og oppstandelse.”

I “Veiledning til gudstjenestens hoveddeler”, s 39, argumenteres det at intinksjon, dypping av brødet i vinen, kan være en egnet utdelingsform, særlig når det er mange nattverdeldeltagere. Intinksjon er en gammel tradisjon som er kjent siden oldkirken. Den ortodokse Kirke bruker en form for intinksjon ved at brødet (som der alltid er gjæret brød) legges i en skje med vin. Den romersk-katolske Kirke har etter Andre vatikankonsil tatt i bruk intinksjon for på den måten å gi både brød og vin til natt-

verdgiestene. Også i anglikanske og lutherske kirker er intinksjon blitt brukt i økende grad i senere år.

Om ikke intinksjon gjøres som i Den ortodokse Kirke, forutsetter denne utdelingsmåten bruk av oblater. Det kommer derfor i strid med ønsket om å kunne bryte alminnelig gjæret brød som brytes og deles ut. Den viktigste innvendingen mot intinksjon er imidlertid at denne utdelingsmåten ikke uten videre kan sies å være i samsvar med innstiftelsesordenenes befaling om å spise og drikke. Intinksjon er derfor en utdelingsform som normalt ikke bør brukes.

Liturgisk forvirring

AV BJØRN SANDVIK

Hans Kvalbein skal ha takk for sin redegjørelse om oversettelsen av sjette bønn i Fader vår.

Ikke uventet redegjør han for at det var reaksjonen fra bedende mennesker som etter prøveoversettelsen i 2004 gjorde at Bibelselskapet forandret den tradisjonelle oversettelsen ”led oss ikke inn i fristelse”. Enhver som har arbeidet med oversettelse av Bibelen, har jo opplevd slike tilbakemeldinger fra fromme mennesker, som har hatt velmente forbedringsforslag å komme med. Svaret må være: ”Vi må oversette det som står skrevet, ikke trekke noe fra og ikke legge noe til.”

I gamle dager het det i eksamensoppgaver at en skulle ”oversette og fortolke” en bestemt tekst. Kan hende kan en i fortolkningen vise til at bønnen skal forstås i såkalt ”permissiv” mening, men derav følger ikke at en kan oversette teksten annerledes enn det har vært gjort tidligere i kirkens historie. Hvorfor kaller forresten Kvalbein bønnen ”Fader vår”, når den formuleringen er skiftet ut med ”Vår far”? Herrens bønn er ikke en tekst som tillater eksperimenter. I respekt for tidligere tiders oversettere (deriblant Martin Luther) og for alle kristne som har gjort Herrens bønn til sin daglige bønn og rettesnor, bør en tre varlig,

Kvalbein viser til J. H. Charlesworth og hans syn på den senere syriske oversettelse. Personlig har jeg lært mest av Oscar Cullmanns bok ”Das Gebet im Neuen Testament”. Cullmann er befriende klar i sitt syn på hva som er oversettelse av den greske tekst, og hva som er fortolkning.

Jeg overlater her til Gunnar Innerdal å analysere det språklige. Mitt anliggende er å peke på den vanskelige situasjon våre menigheter er kommet opp i, med flere versjoner av Herrens bønn og utrygghet om kvaliteten av oversetterarbeidet. Sekulariseringen er meget merkbar i vårt land. Gudstjenestereformen stiller oss foran store utfordringer med hensyn til å la mennesker finne ”et hjem i din kirke på jorden”, slik det heter i en av kirkens gamle bønner. Da er det i alle fall ikke klokt å eksperimentere med Fader vår.

Mitt forslag om en felleskristen form for Herrens bønn er kanskje urealistisk. For Den norske kirkes del mener jeg det nå hviler et tungt ansvar på våre kirkelige organer, bispe-møtet inklusive. Kan vi i det minste få en kvalitetssikret form som er den ”offisielle” liturgiske versjon? Bibelselskapet får så gå sine egne veier.

Gud bærer oss fortsatt

AV GUNNAR INNERDAL

Hans Kvalbein svarer i LK nr. 10, som leder av Oversettelsesutvalget i Bibelselskapet 1999–2006, på noen av anliggende i mitt innlegg i LK nr. 9 om oversettelsen av 6. bønn i Fadervår i Bibel 2011. Kvalbeins fortjeneste er at han gir en viss filologisk støtte for valget av ny oversettelse av *eisferå* (la komme i, istf. lede/føre inn/ut i), og redegjør noe mer for resonnementet bak den nye oversettelsen. Ellers gjentar han argumentet med sjelesørgjeriske hensyn og koblingen til Matt 26,41. Jeg konstaterer også at han i sitt innlegg ikke tar stilling til de formmessige innvendingene jeg og andre har reist mot "la"-oversettelsen i 6. bønn (som gir feilaktige assosiasjoner til formen i 1.–3. bønn), noe som må være viktig i oversettelsen av denne type tekst.

La meg først presisere at jeg ikke, som Kvalbein hevder, nødvendigvis "vil foretrekke den tidligere formuleringen". Mitt primærsikte er å argumentere for at oversettelsen i Bibel 2011 ikke er god fra et faglig (språklig) perspektiv, i verken form eller innhold. Men en språklig og teologisk ferdigbehandlet alternativ oversettelse kan jeg ikke tilby; det får Oversettelsesutvalget eller andre aktuelle instanser arbeide frem dersom mine argumenter anerkjennes som tungtveiende. Antydningvis kunne jeg tenke meg en oversettelse som heller gikk nærmere inn på grunntekstens metafor (i tråd med Bibelselskapets grunnprinsipper), i retning av "bær oss ikke inn i fristelse", "bring oss ikke i fristelse" etc., slik jeg påpekte i mitt innlegg som den "naturlige" oversettelsen (noe Kval-

bein gir sin tilslutning: Dette er den "leksikalske grunnbetydningen").

Så til betydningen av ordet *eisferå* i utsagnet *mæ eisenengkæs*. Kvalbein viser her til noen steder i Septuaginta (LXX) der dette gjengir hebr. *bo* i hifil og hofal, som på norsk er oversatt med permissivt "la komme". Dette er et svært tynt argument. En gresk leser av LXX vil lese den greske teksten, og den er klar i sin aktive, normale betydning av verbet på alle de stedene Kvalbein anfører, på tross av evt. hebraiske forhold bakom den.¹ På samme måte vil en gresk leser av NT forholde seg: til den greske tekstens betydning. *Eisferå* brukes vanligvis ikke permissivt på gresk; det gjør heller ikke nektet aorist konjunktiv i aktiv. Derimot har gresk en rekke andre muligheter for å gjengi meningen i utsagnet på en tydeligere permissiv eller mer passiv og indirekte måte om man ønsker det.² Kvalbeins henvisning til Charlesworths artikkel i *Of Scribes and Scrolls*.. er heller ikke noe godt argument.³ Charlesworth sier at den greske teksten er "grammatically simple but theologically perplexing", og oversetter den helt naturlig: "and do not lead us into temptation" (s 78). Han levner altså ikke noen tvil om den greske tekstens oversettelse. Og kanskje er det nettopp denne teologiske perpleksitet som har gjort at den gamle syriske oversettelsen omskriver det greske uttrykket, slik Bibelselskapet nå også gjør? Det kan like gjerne være tilfellet som at den syriske oversettelsen fra 300-tallet er nærmere en hypotetisk arameisk urtekst av denne bønne. Det vet vi ikke, for dette er spekulasjon

uten håndfaste kilder. Premisset for Kvalbeins argumentasjon er altså at ikke bare tolkning, men *oversettelse* av NT, og LXX forutsetter kjennskap til de hebraiske og (hypotetiske) arameiske originalene bakom. Dette er omdiskutert blant NTs eksegeter og kan ikke dras så langt som det Kvalbein gjør, i alle fall ikke som grunnlag for en oversettelse. Utsagnet må nok ha en viss permissiv karakter når vi reflekterer over det teologisk,⁴ men det er ikke tydelig i et språklig lys. Men vi har nå fått slått fast at Bibel 2011 ikke oversetter primærmeningen med den greske teksten på dette stedet, men en tenkt arameisk urtekst bakom den. Kvalbein sier: "En bibeloversettelse skal selvsagt bygge på den greske teksten ... *Men*". For å si det som det er: Dette er inkonsekvent.

Kvalbeins gjentagelse av det sjelesørgeriske argumentet om en endringsvilje motivert av bedende menneskers henvendelser er det vanskelig å forholde seg til for en utenforstående. Hvem er disse menneskene? Hvor mange er de? Hvilken motivasjon har de for å mislike bønnens gamle formulering? Hvilket teologisk grunnsyn ligger bak innvendingen? Hvordan forholder deres erfaring seg til den verdensvide kirke som har bedt bønner i den "gamle", "greske" formen i 2000 år? Og hvor mange slike henvendelser må Bibelselskapet få om en tekst før man går inn for å velge en filologisk sekundær og teologisk kontroversiell oversettelse? Som utenforstående vet jeg ikke. Den metodiske statusen til slike henvendelser bør Bibelselskapet reflektere mer over og gi oss innsyn i dersom de skal utgjøre avgjørende argumenter (eller til og med *det* avgjørende argumentet?) for å endre en oversettelse i klar retning av en omskrivning.

Koblingen til Matt 26,41 er også gjort på en utilfredsstillende måte i Kvalbeins argumentasjon. At det er en sammenheng mellom disse tekstene, er klart, selv om Kvalbein også anerkjenner at den grammatiske og leksikalske koblingen ikke er umiddelbar.⁵ Men hvorfor skal vi tolke det slik at sammenhengen er at formuleringene i Matt 6,13 og 26,41 er utbyttbare på norsk, når de er forskjellige på gresk? Man måtte i så fall vise at *eisferå* på gresk ellers brukes til erstatning for passivformer eller permissive former av *eisferjomai*, noe jeg ikke kjenner til eksempler på. En mer naturlig tolk-

ning er å si at den oppfordringen Jesus gir i Matt 26,41, om å "be om/slik at dere ikke kommer (inn) i fristelse," nettopp er en oppfordring til å be til ham som bærer/bringer/leder oss om at vi ikke må bli fristet/prøvet, slik bønner i Fadervår er formulert og adressert. Slik sett er altså å be "led/bær/bring oss ikke (inn) i fristelse" å ta Jesu oppfordring i 26,41 på praktisk alvor.⁶ Å importere formuleringen fra 26,41 i oversettelsen er heller å oppfordre mennesker til å be på en annen måte enn den Jesus-formuleringen vi har overlevert i 6,13. Om det er aldri så mye i "samsvar med Jesu vilje" (Kvalbein) å be: "La oss ikke komme i fristelse" er det fortsatt ikke en oversettelse av den greske teksten i 6,13, men en omskrivning.

Formuleringen "la oss ikke komme i fristelse" er altså mer en omskrivning enn en oversettelse og er i konflikt med mange viktige prinsipper i Bibel 2011, bl.a. at en skal

- oversette den greske grunnteksten,
- holde seg tett opptil grunntekstens form, bilder og metaforer,
- oversette ulike greske uttrykk ulikt så langt mulig (særlig hos synoptikerne),
- velge oversettelser som er åpne for flest mulig av grunntekstens betydningsnyanser,
- og ikke gjøre drastiske endringer i viktige tekster uten internasjonal/økumenisk presens.

I lys av alt dette er den naturlige konklusjonen at formuleringen må endres, jo før, desto heller.

Til slutt noen teologiske betraktninger. Som jeg var inne på i mitt forrige innlegg, er implikasjonen av å fraskrive Gud det Kvalbein kaller den "aktive lederrollen" i 6. bønn, at den nå må gis til noen andre. Det er bekymringsfullt, og et sjelesørgerisk vanskelig punkt for meg personlig. Hvem er det nå som har styringen på meg og bringer meg i fristelse? Er det den onde selv (som vi ber om å bli frelst fra like etterpå)?⁷ Eller finnes det et slags generelt landskap vi kan bevege oss i, der Gud ikke er helt med sine barn, og andre instanser rår? Er det slik at Gud leder oss bare i lykke og glade dager, mens det er andre som tar over når vi møter lidelse, motgang, fristelse og prøvelse? I teologisk språk kalles en slik måte å tenke på vanligvis herlighetsteologi. Gud har lovet at vi kan legge hele vårt liv i hans faderlige hånd, og

at han er med oss i tykt og tynt. Kanskje er det til og med slik som det heter i den klassiske oppbyggelige fortellingen om "Fotsporene i sanden", at det er i de aller tyngste og vanskeligste stundene at Gud er oss nærmest, ja, *bærer* oss, slik at vi i retrospektivt ser bare hans fotspor, ikke våre egne. Det er ikke vanskelig å anføre andre bibeltekster enn Jes 46,3f som sier at det er Gud som har den "aktive lederrollen" overfor sine barn og "alltid" bærer og leder dem (se f.eks. 5 Mos 32,39; Sal 5,9; 16,7f; 28,9; 32,8; 37,5 (Velt *alle* dine veie!); 43,3; 91,11ff; 143,10; Jes 40,11; 58,11; 63,9). Vi kan også tenke på den stadige oppfordringen i NT som går til oss, om å ikke ("permissivt") la oss lede (eks. Rom 2,8; Ef 2,2f; 1 Pet 1,14) eller bli ført vill (eks. 1 Kor 15,33; Jak 1,16; 1 Joh 3,7) av andre enn Gud. Den oppfordringen kan vi ta på alvor ved å be ham være den aktive, i stedet for å gå våre egne veier.

¹ Den oppdaterte engelske Oxford-oversettelsen av LXX, NETS (*A New English Translation of the Septuagint*, 2. korr. opptrykk, 2009, tilgjengelig fra <http://ccat.sas.upenn.edu/nets/edition/>) oversetter på alle stedene det greske ordet med en vanlig aktiv form, noe som er naturlig, i lys av både det greske språket generelt (jf. Liddell & Scott: *Greek-English Lexicon*) og bruken i LXX spesielt. I NETS heter det i Deut 7,26 (ikke v. 25): "You shall not bring"; 2 Kg 22,4: "The money that was brought into" (den greske teksten har her en passivform; noe Fadervår også kunne hatt om det var poenget!); 2 Krøn 36,10: "brought him"; Mal 3,10: "and you brought all the produce into the storehouses". Noe lignende er tilfelle i *Septuaginta Deutsch*. Det kan også nevnes at ingen av disse stedene har Gud som subjekt, og at sammenligningsverdien derfor er begrenset. Det oppdaterte LXX-leksikonet til T. Muraoka (*A Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Peeters 2009) anfører ingen betydning i nærheten av det Kvalbein tillegger *eisferå* i LXX. Det "bredere spektrum av betydninger" for *eisferå* som Kvalbein henviser til er heller ikke nevnt i BDAG eller Kittel (oppslagsverk til NT), som kun anfører en aktiv betydning "bring in" og en aktiv-kausativ betydning (ikke noen permissiv), dvs. føre personer inn, få det til å skje at noe(n) bringes inn.

² Man kan f.eks. benytte en form for passiv konstruksjon (noe som er vanlig med *eisferå*, også i LXX), en form for betingelsessetning (jf. Mark 13,7), en konstruksjon med verbet *eaå*, tillate (jf. Matt 24,43; 1 Kor 10,13); eller bruke 3.persons-imperativ (Jfr. 1.–3.bønn, og se Luk 22,42). F.eks: *mæ eas/easæs / mæ ginesthå/genæthætå to ... hæmas ... peirasthænai/eiserkhesthai (eiselthein) eis peirasmon/eisenengkhthænai eis peirasmon*. Den mest direkte greske ekvivalenten til "la oss ikke komme i fristelse" er *mæ eiserkhâmetha/eiselthâmen eis peirasmon*, men uten eksplisitt adressat for utsagnet ville denne 1.personskonjunktiven være en selvoppfordring som fremstår ganske merkelig, noe som for øvrig også er tilfelle for den norske teksten løstrevet fra kontekst.

³ Charlesworth, J. H. (1990) "THE *Beth essentiae* AND THE PERMISSIVE MEANING OF THE HIPHIL (APHEL)", s. 67-78 i: *Of Scribes and Scrolls...*, red. Attridge, Collins & Tobin.

⁴ Jfr. Tertullians kommentar: "Lead us not into temptation', that is, do not allow us to be led by the tempter. [...] [T]he phrase that balances and interprets 'lead us not into temptation' is 'but deliver us from evil'". *Fra Matthew 1–13* i serien *Ancient Christian Commentary on Scripture* (red. M. Simonetti, 2001), s 137 (De Oratione, CCL 1:262; FC 40:166-7).

⁵ Her innrømmer Kvalbein altså indirekte at påstander i Hans-Olav Mørks i Bibelselskapet sitt innlegg i *Vårt Land* som utløste mitt første innlegg, er feilaktige, slik jeg og Bjørn Sandvik har påpekt.

⁶ Slik f.eks. Tertullian: "[Christ] *confirms* this passage [dvs. Fadervårs 6.bønn] by his words to his apostles later when he says, 'Pray that you may not enter into temptation'" (min kursivering). *Fra Luke* i serien *Ancient Christian Commentary on Scripture* (red. A. A. Just, InterVarsity Press, 2003) s 189 (De Oratione, FC 40:166-7).

⁷ Jfr. Kyrill av Alexandrias kommentar til Luk 11,4: "When we are intent in prayer, he commands us to say, 'Lead us not into temptation.' Luke concludes the prayer with these words, but Matthew adds, 'but deliver us from the evil one.' There is a certain close connection in the clauses, because when people are not being led into temptation, they are also delivered from the evil one. If anyone were perhaps to say that not being led into is the same as being delivered from it, he would not err from the truth." *Fra Luke* op.cit, s. 189 (fra en preken-serie over Lukasevg., nr. 77, CGSL 318).

FRA BOKFRONTEN

Peter Halldorf Hellig år Luther forlag 2012

Hvilken vei den kristne kirke skal gå i møte med dagens og morgendagens utfordringer, hvor den skal ha sitt tyngdepunkt, gis det ikke noe entydig svar. Alt avhenger av hvem som blir spurt og hvem som stiller spørsmålet.

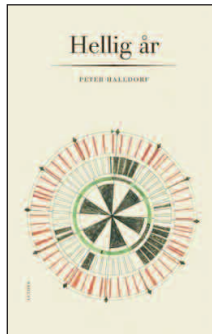
Peter Halldorf har gitt et entydig svar i sin aller siste bok, ”Hellig år”. Hans overbevisning er at den kristne gudstjenesten igjen må bli sentrum og nav i menighetens og kirkens liv. Halldorf utfordrer til fordykning og forankring i det som er den kristne kirkes tradisjon og felles røtter. Ikke uventet har Halldorf som pinsevevner en særlig forkjærlighet for den østlige tradisjonen. De som har lest ham de siste årene, vet at han har hentet mye inspirasjon fra den koptiske tradisjonen. Ørkenens spiritualitet ledet Halldorf videre mot den liturgiske tradisjonen og arven slik den er levendegjort gjennom de koptiske kristne i Egypt.

Halldorf henviser ofte til de to ortodokse teologene Lev Gillet og Alexander Schmemmann. Deres tanker er sentrale. Men sammen med dem forekommer også en stor rekke kirkefedre fra både Øst- og Vestkirken. Visste du forresten at kirkeåret har sin opprinnelse i Jerusalem på 300-tallet og utvikles hos Kyril av Jerusalem?

Boken består av forord, og tre deler. Den innledende delen tar for seg forståelsen av hellige dager og tider, hvilen og den hellige rytmen, arven fra den jødiske tradisjonen og hvordan forståelsen av hviledagen endret seg for de første kristne.

Så følger bokens hoveddel, vandringen gjennom kirkeåret. Her vil jeg tro at mange, også de godt orienterte, vil finne mye nytt om kirkeårets forskjellige fester og helligdager. I den forbindelse må det også nevnes at forlaget og oversetteren, Eyolf Berg, har gjort en stor jobb med å tilpasse boken til norske forhold. På godt og vondt ”avsløres” hvor aparte deler av den dansk-norske liturgiske tradisjonen er, slik den utviklet seg etter reformasjonen. Den nye tekstboken for Den norske kirke er det tatt hensyn til, også hvordan de forskjellige søndagene i kirkeåret er plassert. Tre tillegg bak i boken tar for seg tekstene slik de utfoldes gjennom søndagene i kirkeåret i Den norske kirke, Den romersk-katolske kirke og Den ortodokse kirke. Her vil man for eksempel kunne se at Kristi forklarelsesdag i Den norske kirkes kalender er plassert til søndagen før Fastelavns-søndag, mens de andre kirkene feirer dagen på dagen 6. august eller legger den til søndagen som er nærmest.

Siste del i boken er viet til gudstjenesten som himmel på jord. Denne delen er i så måte programmatisk og kan med fordel leses først. For det er her Halldorf skisserer og utformer en liturgisk teologi som står i motsetning til og indirekte også er et oppgjør med mye av tenkingen rundt gudstjenesten i svensk og norsk kontekst. Ingen må likevel forledes til å tro at den pentekostale eller karismatiske tradisjonen frikjennes; også den har sine sider.

Tyngdepunktet i gudstjenesten er eukaristien (nattverden) som skaper kirken, gir den en midte hvor alle tråder samles. Liturgisk tid er alltid presentisk, den er "nå". Når kirken feirer gudstjeneste, utspiller det seg et drama, en handling vi trekkes inn i og blir delaktige i.

Et av honnørdene i forbindelse med gudstjenestereformen i Den norske kirke har vært relevans, Peter Halldorf mener, slik jeg forstår ham i "Hellig år", at fokuset på relevans er undergravende for hvordan vi nærmer oss gudstjenesten og kirkeåret. Relevans blir et spørsmål om fokus som tar oppmerksomheten bort fra det egentlige og tapper liturgien og gudstjenesten for dybde og innhold. Gudstjenesten mister sitt teosentriske perspektiv og flytter fokus fra den som tilbes til dem som tilber.

Den norske kirke har så vidt kommet i gang med sin gudstjenestereform, jeg håper at både lekfolk og prester vil øse av Peter Halldorfs "Hellig år". Boken innbyr oss til en vandring som kan skape forandring og gi retning for veien videre. Den norske kirkes framtid som en levende og vital kirke er avhengig av at gudstjenesten på nytt blir sentrum og kilde for dens liv. Med "Hellig år" kan vi (gjen-)oppdage kirkens katolisitet og legge mye provinsiell kirkelig og liturgisk tenkning og praksis bak oss når gudstjenestereformen for alvor skal få prege hvordan vi feirer gudstjeneste.

Morten Erik Stensberg
Kapellan i Hamar menighet

Trosopplæringen - en resursbok fra Luther!

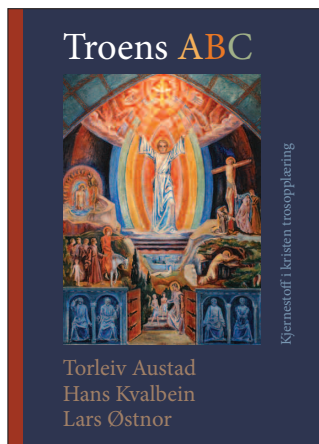
Torleiv Austad/Hans Kvalbein/Lars Østnor

TROENS ABC

Kjernestoff i kristen trosopplæring

Bakgrunnen for denne boken er kirkens satsing på trosopplæring for barn og unge. Det krever kreativ trosformidling på flere områder. En av oppgavene er å gjøre rede for det elementære innholdet i troen. Det er denne utfordringen vi har grepet fatt i her. Derfor heter boken Troens ABC.

Boken vil være en ressursbok for alle som er opptatt av trosopplæring i vår kirke. Det gjelder først og fremst tros-lærerne i menighet og organisasjon, men også foreldre og faddere som tar sitt dåpsansvar på alvor. Alle som leter etter grunnleggende kunnskap om kristen tro, vil ha utbytte av denne boken.

Kr 378,-

Teologisk Tidsskrift

Nr. 1/2012, årgang 1

Universitetsforlaget (118 s.) Nettside: <http://www.idunn.no/ts/tt>

Det er en historisk begivenhet at det to tidsskriftene Norsk teologisk tidsskrift (NTT) og Tidsskrift for teologi og kirke (TTK) fra årsskiftet slo seg sammen til et nytt tidsskrift med navnet Teologisk Tidsskrift. Det nye tidsskriftet utgis av Universitetsforlaget i samarbeid med TF og MF, noe som også gjenspeiles i sammenstillingen av redaksjonen.

Mens NTT ble grunnlagt i 1900, har TTK eksistert siden 1930. At vi i over 80 år har hatt to teologiske tidsskrifter i Norge, er ett av mange institusjonelle uttrykk for den teologiske splittelsen i Den norske kirke mellom en mer liberal og en mer konservativ fløy. En mulig tolkning av sammenslåingen er at motsetningene ikke er så store som før, eller i det minste at samarbeidsklimaet er blitt bedre. En vel så viktig forklaring er at dette er en måte å møte den krise som denne type tidsskrifter har vært i en god stund.

Abonnementstallene har ikke vært spesielt gode for noe av tidsskriftene. For noen tiår siden var det en selvfølge for en prest å abonnere på et teologisk tidsskrift. Mens MF-prester holdt TTK, hadde TF-prestene NTT, og noen hadde begge to. I dag er slike abonnementer blitt saldert bort av de fleste. Leserene av Luthersk Kirketidende har til gjengjeld hatt Tidsskrift for praktisk teologi (det nye navnet på Halvårsskrift for praktisk teologi) som en faglig ressurs, men dette tidsskriftet har jo manglet den bredden i teologiske disipliner, som NTT/TTK tradisjonelt har dekket.

Samtidig som abonnentene er blitt færre, har også innholdet endret seg. Det er en konse-

kvens av at de ledende teologiske forskere i stadig større grad publiserer på engelsk i utenlandske tidsskrifter. Det har utvilsomt påvirket kvaliteten av stoffet i begge tidsskriftene, og igjen gjort det mindre interessant for leserne.

Den nye redaksjonen har derfor en dobbel oppgave: For det første å motivere norske teologer til å abonnere på et norsk teologisk tidsskrift. For det andre å skape et tidsskrift som innholdsmessig er av en slik art at det er interessant for prester og andre teologer å være abonnenter. I et slikt perspektiv er det spennende å få første nummer av det nye tidsskriftet i hånden. I hvilken grad har man lyktes å fornye tidsskriftet?

Gjennom sammenslåingen har det nye tidsskriftet fått flere sider enn hver av de to gamle har hatt (men færre enn de to gamle til sammen). Det som særlig framstår som positivt, er seksjonen for bokmeldinger. Her er det mange interessante meldinger av interessante bøker, og bredden i bokmeldere viser at dette tidsskriftet kan få en spenst som de to gamle ikke hadde i samme grad.

Når det gjelder artikkelstoffet, er det derimot vanskeligere å finne noe særlig redaksjonell vilje eller program. Samtlige bidrag holder utvilsomt faglig mål, og alle berører tema som burde være av stor allmenn interesse. Mest interessant, også som kommentar til den historiske begivenhet som sammenslåingen av tidsskriftene representerer, er Hallgeir Elstads artikkel om Alfred Eriksens rolle i "professor-saken", altså forhistorien til dannelsen av MF. Kim Larsens artikkel om "Hvordan forstå

spirituelle tekster?” gir en faglig inngang til spiritualitetsforskning som faglig felt. Spiritualitetsbegrepet er noe de fleste prester har et forhold til, men som de færreste har fordypet seg i faglig.

Et teologisk tidsskrift må også ha rom for mer spesialiserte eksegetiske studier som Hans-Olav Mørks artikkel om en tidlig jødisk lesing av Jes 7,14 (om jomfruen som skal bli med barn). Bl.a. ved at temaet forfølges inn i NT, er denne artikkelen et godt eksempel på at en spesialisert studie kan ha stor allmenn relevans.

Også den første artikkelen i heftet, Morten Klepp Beckmanns artikkel om Richard Bauckhams kristologi, er i og for seg interessant, men her savner man et mer bevisst redaksjonelt grep. Artikkelen er en ganske spesifikk kommentar til et bidrag fra en utenlandsk forsker, og en undrer seg hvorfor dette bidraget ikke heller er publisert på engelsk i et tidsskrift der denne diskusjonen pågår. En presentasjon i norsk sammenheng burde i større grad ha satt spørsmålet inn i en større kontekst. Leserne

burde også fått vite noe om hvilke teologiske konsekvenser forfatteren mener det kan trekkes av hans lesing av kristologien hos Paulus.

Ikke minst denne artikkelen peker på den utfordringen redaksjonen i det nye tidsskriftet står ovenfor: Å skape et fagteologisk tidsskrift på norsk, som den jevne teolog (ikke minst prester) vil finne det nyttig å lese. Basert på lesingen av første nummer har man her enda et stykke å gå før man er helt i mål med dette. Det ideelle hadde vært om man maktet å utvikle sjangeren for teologiske forskningsartikler på norsk på en måte som både gjør det interessant for ledende norske forskere (inkludert professorer ved de teologiske fakultetene) å publisere i tidsskriftet, og for norske prester å lese det.

Uansett anbefaler jeg alle leserne av Luthersk Kirketidende å gi det nye tidsskriftet en sjanse, og tegne seg som abonnenter. Forhåpentligvis kan det spille en viktig rolle i den faglige oppdatering og påfyll for norske teologer i årene som kommer.

Harald Hegstad

Tor Johan Grevbo

DEN KRISTNE TRO EN LITEN HÅNDSREKNING

En kortfattet, enkel og personlig fremstilling av kristen tro, preget av forfatterens lange erfaring som sjelesørger i møte med tro og tvil.

”En viktig bok som kan bli til nytte og hjelp for mange. Med få ord er innholdet i den kristne tro formulert uten at dybden er tapt. Kjernen i kristendommen belyses gjennom mange nye formuleringer. Preget av forfatterens lange erfaring som samtalepartner, er troen gjort nær og relevant for mennesker med ulike livserfaringer.”

Helga Haugland Byfuglien,
preses i Bispemøtet i Den norske kirke

Kr 99,-

Sverre Bøe og Geir Otto Holmås Ordet blir norsk. Norske bibel- oversettelser 1945–2011

Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2011, 253 s.

Noen ganger er det slik at det utgis fagbøker som gjør at man spør seg selv: "Hvorfor har ikke noen skrevet en bok om dette tidligere?" Den boken som her skal omtales, er en slik bok. Når Bibelen har vært, og fremdeles er, en så sentral kristen og kulturell tekst i det norske samfunnet, hvordan kan det ha seg at ikke noen har kommet på tanken å gå faglig og kritisk gjennom de bibeloversettelsene som finnes på norsk, for å opplyse det bibellesende publikum om deres respektive styrker og svakheter?

Det er denne oppgaven Sverre Bøe (professor i Det nye testamente ved Fjellhaug internasjonale Høgskole) og Geir Otto Holmås (førsteamanuensis ved Det teologiske Menighetsfakultetet) har tatt på seg og gjennomført. I boken "Når Ordet blir norsk. Norske bibeloversettelser 1945–2011" gir Holmås først (del I) en samlet gjennomgang og vurdering av de fire mest brukte bibeloversettelsene i Norge i dag. Disse er Bibelselskapets oversettelser fra 1978/85 og 2011, Norsk Bibels *Bibelen Den Hellige Skrift* fra 1988 (rev. 2007), og Bibelforlagets *Bibelen Guds Ord* fra 1997 (rev. 2007). Disse presenteres og sammenliknes ut fra tre problemstillinger: Hvilket tekstgrunnlag de benytter i sine oversettelser (textus receptus, majoritetsteksten, eller den til enhver tid mest oppdaterte tekst sett ut fra moderne tekstvitenskap – alle disse tre størrelsene er for øvrig ypperlig forklart av Holmås), hvilke oversettelsesprinsipper som er lagt til grunn i arbeidet (på skalaen idiomatisk-konkordant), samt den norske språk- og stilføringen.

I del II presenterer Bøe de norske oversettelsene (av hele eller deler av Bibelen) som er gitt ut etter 1945, nærmere tjue stykker. Presentasjonen er kronologisk med de eldste først. Gjennomgangen av den enkelte oversettelse følger et fast mønster (Bakgrunn, Metodiske spørsmål [tekstgrunnlag, oversettelsesprinsipp], Språk og stil [kjernebegreper], Noter og utstyr, Andre særtrekk, Sammenfatning og utblikk), noe som gjør framstillingen lett å følge, og det går raskt å finne fram hvis man vil sammenlikne flere oversettelser. Denne delen av boken kan også brukes som oppslagsbok hvis man senere ønsker en rask oppfriskning om den enkelte oversettelse.

Jeg må innrømme at jeg ble overrasket over mange bibeloversettelser som finnes til norsk. Flere av dem som omtales i boken, har jeg ikke lest eller hørt om tidligere, og det er meget hendig å ha en slik samlet presentasjon av dem.

Noe jeg selv fant stort faglig utbytte av å lese, var Holmås' redegjørelse for tekstgrunnlaget i de fire omtalte norske "hovedoversettelsene". Hvilket gresk (og hebraisk) tekstgrunnlag en bibeloversettelse bygger på, formuleres sjelden eksplisitt av oversetterne eller utgiverne, og både fageologer og andre vil ha interesse av å lære mer om hvordan den enkelte oversettelsesredaksjon har tenkt rundt dette. Hovedkonklusjonen til Holmås er at Bibelselskapets to oversettelser forsøker å legge til grunn den greske tekst som moderne tekstvitenskap anser som den mest opprinnelige (dvs. Nestle–Alands *Novum Testamentum Graece* eller United

Bible Societies' *Greek New Testament*). Norsk Bibel derimot legger i prinsippet (men ikke alltid i praksis) til grunn majoritetsteksten (Dvs. den tekstformen som var dominerende i bysantinsk tid), mens Bibelforlaget oversetter ut fra *textus receptus* (den konkrete greske tekst som Erasmus la til grunn for sin oversettelse i 1516, og som derigjennom ble tekstgrunnlaget også for King James-oversettelsen fra 1611 (og New King James fra 1982), begge de to sistnevnte oversettelser som Bibelforlaget står i tett forbindelse med).

Både Holmås og Bøes bidrag er forsynt med et vell av illustrerende teksteksempler, noe som gjør lesningen ikke bare faglig interessant, men noen ganger rett og slett morsom. Det å oversette en tekst er ikke lett, og alle valg som er blitt tatt i norsk bibeloversettelsestradisjon, har ikke vært like heldige. Jeg lar det være opp til leseren selv å oppdage disse "godbitene".

Glenn Wehus

NYHET! NORDISK NYBROTTSARBEID!

Alf B. Oftestad

Kirke – fellesskap – omsorg

Diakoniens historie med blick på Norden Bind II og III

Diakonien fra aposteltiden til middelalderen er behandlet i bind I (Luther Forlag 2001).

Foreliggende arbeid består av to bind. Det første drøfter reformasjonstiden, både på luthersk, reformert og romersk-katolsk mark (bind II). Det andre gjennomgår diakoniforståelsen i de påfølgende epoker, nemlig ortodoksien, pietismen og opplysningstiden (bind III).

"Alf B. Oftestad har i en mannsalder vært med på å utvikle og prege det som i dag er den bærende forståelse av diakoni i Den norske kirke. Forfatteren fører oss i dette bindet inn i reformasjonstiden og de påfølgende epokers kamp for barmhjertighet og diakonal omsorg, alt med også vekt på Norden. Jeg anbefaler boka til alle som vil forstå hva diakoni er."

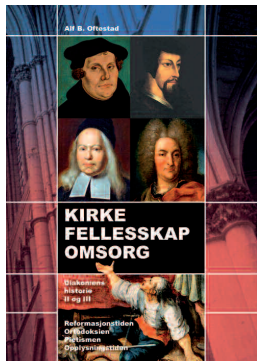
Tomrod Kleiven, forskningssjef/førsteamanuensis, Høgskolen Diakonova

"Enhver med engasjement i diakoni på ett eller annet plan, bør ha gjort seg kjent med denne boken."

Fredrik Grønningstær, biskop emeritus

"Alf B. Oftestad fortsetter i bind II og III sin grundige gjennomgang av diakoniens historie. Det er nybrottsarbeid som her gjøres i norsk sammenheng, og det utgjør en faglig hjørnestein innen faget diakonihistorie. Boka skaper også en inspirerende bakgrunnsforståelse for dagens diakonale arbeid."

Olav Fanuelsen, Olav Fanuelsen, prorektor, Diakonhjemmets Høgskole

Kr 449,-

SØNDAGSTEKSTEN

Elin Lunde og Lise Horn

8. søndag i treenighetstiden

22. juli 2012

I forbindelse med at 8. søndag i treenighetstiden i år sammenfaller med årsmarkeringen for terrorhandlingen 22. juli 2011, har Kirkerådet sendt ut forslag til egne tekster for denne dagen. LK har gjort et utvalg blant disse tekstene, og nedenstående er redaksjonens tekstanbefaling til våre lesere.

Prekentekst: Joh 1,5

Lesetekster: Jes 29,11.14a; Rom 8,38–39

*Hvem skal vi gå til Herre
vi som famler i mørket?*

*Gi oss ditt lys,
la det skinne klart.
Herre, miskunne deg.*

Til dagen

Det har vært et underlig år for vårt land. 22. juli i fjor forandret på mye. Ett år senere, faller 22. juli på en søndag, og vi som prester skal formidle noe til menigheten. Det er en vanskelig oppgave. Jeg forstår godt de pårørende som mistet barna sine, som kan oppleve markeringene som har vært, som overfladiske. For hvem er du som kan syng "Barn av regnbuen" og løfte din rose? Noen har opplevd et hav av mørke og fortvilelse, sinne og sorg. Det

mørket kan ikke vi forstå, vi som ikke har vært der. Men det disse markeringene er uttrykk for, er at 22. juli gjorde noe med oss alle. Vi ble alle rammet, og vi har behov for å ta del. Det skal vi også få gjøre 22. juli 2012. For et år siden fikk kirken en sentral plass i minnemarkeringen. Tusener søkte til Oslo Domkirke og sine lokale kirker for å klage, for å finne fellesskap, men mest av alt for å finne lys og fremtidstro. Vi skal være forsiktige med å forkynne fremtid for den som står midt oppi kriser og katastrofer, men den som ser lyset i tunnelåpningen, skal heller ikke la være å fortelle om lysåpningen til den som ikke ser den. Det vi skal få forkynne denne søndagen, er den Gud som kjenner mørket, som vet hvordan tunnelmørket kjennes, og som selv er lys.

Til teksten

"Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det." Dette er den nye oversettelsen av Joh 1,5, som får frem en betydning av verset, som gjør oss godt. Vi som har lest på bokmål, har vært vant til å lese: "Og lyset skinner i mørket, og mørket tok ikke imot det." Ordparet lys/mørke er kjent hos Johannes, og allerede i det andre verset av Bibelen, omtales mørket: "Jorden var øde og tom, mørke lå over dypet, og Guds Ånd svevde over vannet." (1 Mos 1,1) Det sies ikke noe om hvor mørket kom i fra. Mørket var der og beskriver tilstanden før Gud kalte frem lyset.

"Lyset skinner i mørket." Verbformen som er brukt i "skinne", er presens og viser at det er noe vedvarende. Det var ikke et lys som en gang skinte; nei, det skinner nå. Så er det da heller ikke lys om det slutter å lyse. Når lyset åpenbares, har det en helt spesiell funksjon. Det skal skinne i mørket for å formidle det lys som vi mennesker trenger. Og lyset som Johannes taler om, er Jesus. Hans natur er at han alltid er den samme, som lyser uansett.

I den tidligere oversettelsen møter vi verdens unnfallenhet for lyset, mens den nye oversettelsen på en helt annen måte proklamerer lysets styrke. Verbet *katalambano* kan ha ulike betydninger. Ordet har en flertydighet, som også det norske "å gripe". Det kan forsvares å oversette det med både begripe, forstå, motta og gripe fatt i, og på den måten overvinne. I dag er jeg glad for at det er "overvinne" som skal leses. Det er evangeliet vi skal få forkynne i dag: Mørket har ikke overvunnet lyset!

Til lesetekstene

Teksten fra Rom 8 sier oss at det ikke er noen fra som "skal kunne skille oss fra Guds kjærlighet i Kristus Jesus, vår Herre." Det underbygger evangelieteksten: Det er ikke noe som kan skille oss fra lyset! Så trenger vi også denne dagen å høre Jesajas ord om fredstanker, fremtid og håp.

Til prekenen

Veien videre. For å kunne kommunisere troverdig denne søndagen, tror jeg vi må lytte til dem som selv har opplevd mørket på nært hold. Noen av oss har stått tett på pårørende og ofre for ugjerningen 22. juli, og kommet tett på mørket i form av sorg, smerte og angst. Der inne i det svarteste mørket råder ønsket om å kunne stille tiden tilbake, få sine tilbake, få kroppen hel igjen, slippe angsten. Vi ønsker oss tilbake bildet av Norge som det fredelige glansbildet hvor terroren ikke rammer. Presten Odd Eidner er av dem som har opplevd mørket etter å ha mistet to barn, og har evnet å dele erfaringen med oss andre. Han har skrevet to bøker: "Den doble sorgen" og "Den doble gleden". I april fikk jeg oppleve Eidner i et hjertevarmt seminar under Diakonien dag på Diakonhjemmet. Eidner fortalte hvordan han kom til et punkt hvor han innså at veien ikke

gikk TILBAKE, men tilbake ble det satt et stort kryss over, og ordet ble erstattet av VIDERE. Ønsket om å komme tilbake til det som var, er et umulig ønske. Vi kan ikke stille klokken tilbake til før 22. juli. Livet vil ikke oppleves som før, men livet må videre. Nettopp VIDERE, i form av fremtid og håp, er det evangeliet forkynner. Det evangeliet vi skal få bære inn i menneskers mørke.

Mørket som bakteppe. Mørket er der som et bakteppe. Vi fortsetter å stille spørsmål ved mørkets komme, dets virke, dets makt. Bibelen gjør ikke det. Bibelen bekrefter at mørket er (Jfr. 1 Mos 1,1), men det gis ikke større fokus. Også i Johannes-evangeliet er ikke mørket hovedfokus, men er bakgrunnen for lyset. Vår oppgave er å si noe om lyset inn i dette mørket.

Lyset skinner. Lysets opprinnelse, derimot, er Bibelen klar på. Gud kalte på lyset, og det ble lys. "Gud er lys," (1 Joh 1,5) skriver Johannes, og "det finnes ikke mørke i ham". Johannes er tydelig på at det er Gud som er lys, og mørket er ikke en del av ham. Når jeg sitter og skriver dette, er det en varm sommerdag med mye lys og varme ute. Vi er vant til å preke over denne teksten ved juletiden når lys og mørke gir skarpe kontraster. Nettopp en av juletidens illustrasjoner kan brukes for å synliggjøre lyset vi forkynner. Rembrandts "Hyrdenes tilbedelse" fra 1649 er verd å ta frem i dag. Bruk gjerne bildet som illustrasjon på et gudstjenesteprogram eller på en storskjerm, om du har tilgang til det. Rembrandt har malt Jesusbarnet, verdens frelser, på morens fang mens Josef, hyrder og andre er tilskuere i bildet. Det særegne ved Rembrandts bilde er lyssettingen. Lyset stråler fra barnet, mens det er mørke rundt. De som er nærmest barnet, blir opplyst av lyset fra barnet, og på vei inn i lysglansen er flere med. Rembrandt illustrerer denne teksten bedre enn tusen ord. Det er Jesus som er lyset, og om seg selv sier han: "Jeg er verdens lys." (Joh 8,12) Jesus er det lyset som skinner i mørket. Og påskens budskap er at Jesus også er det lyset som mørket ikke overvant. Lyset seiret.

Lev i lyset! Så utfordres vi også i dag til å kalle mennesker til tro på ham som er lyset. Biskop Laila Riksaasen Dahl var en av dem som tok frem teksten fra Johannesprologen i det hun skulle preke i Norderhov kirke to dager etter

terrorangrepet, og i en bibeltid på Sjelesørggerisk fagforum 11. april 2012 over den samme teksten sier hun: "Med Jesus Kristus blir det store skillet mellom lys og mørke stadfestet på ny. Mennesket settes på valg: Tror vi på ham som er verdens lys? Jesus trer inn i verden og fullfører Guds gjerning. Han avslører mørkets vesen ved å være verdens lys." Tror vi på lyset?

"Over dem som er i dødsskyggens land, stråler lyset fram." (Matt 4,16) Lyset stråler fra barnet i den mørke stallen og lyser på hver den som nærmer seg lyset. Selv om vi kan oppleve at vi går i dødsskyggens land, ja, så stråler også lyset der. Det underlige som skjer når lyset får stråle inn i fellesskapet, er at vi også blir synlige for hverandre (Jfr. Rembrandts "Hyrdenes tilbedelse"). Og det trenger vi. Vi trenger at lyset kan gjøre oss synlige for hverandre slik at vi kan stå sammen i tiden som kommer, og stå sammen med dem som har det mørkt og vondt. Vi skal få vandre i hans lys. *"Dersom vi vandrer i lyset, slik han selv er i lyset, da har vi fellesskap med hverandre, og blodet fra Jesus, hans Sønn, renser oss for all synd."* (1 Joh 1,7)

Vi har et budskap å forkynne også denne søndagen. Lyset skinner, og da er heller ikke mørket farlig.

Salmer

98 Kristus er verdens lys

871 La oss vandre i lyset

414 Lei, milde ljøs, v i.

331 Kom, kom og hør et gledens ord

ELIN LUNDE
Institusjonsprest,
Cahtinka Guldberg-senteret, Lovisenberg

9. søndag i treenighetstiden / Olsok

Prekentekest: Luk 9, 23–26

Lesetekster: 5 Mos 30,19–20a; 2 Kor 4,6–11

Til dagen

Olsok er en av mange helgendager fra kirkehistorien, og den eneste helgendagen som i dag feires stort sett over hele landet. Dagen er til minne om helgenkongen Olav den hellige som står som representant for kristningen av Norge. Dagen har tradisjonelt vært feiret med et takknemlighetens blikk på kirkens historie i landet vårt i 1000 år. Olsokfeiringen ble bort fra kirkeåret i forbindelse med reformasjonen, men kom inn igjen på slutten av 1800-tallet. Der jeg bor og jobber, feires denne dagen med friluftsgudstjeneste om kvelden ved et av grendehusene. Etter gudstjenesten serveres rømmegrøt; det arrangeres sporlek, og kvelden avsluttes med nasjonalsangen når vi firer flagget.

Til teksten

Avsnittet vi har å gjøre med, er et glimrende eksempel på hvordan evangeliene ble redigert og bygget opp. I det foregående avsnittet er Jesus alene med de tolv disiplene, og han har fortalt dem om sin lidelse og død. Så fortsetter teksten med vårt avsnitt, en del hvor Jesus preker over hva det vil si å være en disippel. Teksten innledes med at han henvendte seg til "alle". Dette peker tydelig på flere enn de tolv, noe som viser oss at evangelisten har flettet dette inn fordi det passer. Det er leseren som er adressaten når Jesus i vårt avsnitt henvender seg til "alle". I teksten peker Jesus tilbake på sin egen lidelse og død når han her forklarer hva en sann disippel er. Leseren vet hva Jesus har gått igjennom, og vil umiddelbart koble uttrykket om "å ta sitt kors opp" til Jesu lidelse og død. De tolv, derimot, visste ikke at Jesus skulle dø på et kors. Dermed blir det tydelig at to separate hendelser, eller taler om du vil, to ulike enheter, vers 18–22 og 23–26, er plassert sammen for å si leseren noe om disippelskap.

Hvilke kors kan vi komme til å måtte bære? Lukas gjør det tydelig at han ikke snakker om martyrdøden, i det han skriver "hver dag ta sitt kors opp". Vi bruker gjerne uttrykket "å ha et kors i livet" om smerter og prøvelser som vi ikke kommer utenom. Det kan være en syk ektefelle, lav inntekt, barn som misbruker rus,

eller gamle foreldre som krever mye. Men alle disse tingene er ting vi ikke har valgt frivillig. Tanken i vår tekst er nok mer offer vi gjør *frivillig* i tjenesten for Gud. Jesus peker på de kors vi selv velger å ta opp for å følge ham; det vil si å leve som en kristen. Tjenesten for Gud har en pris vi kan velge å ta. Her er Jesu frivillige død på korset vårt forbilde.

Vers 24–26 inneholder parallelle utsagn som kan stamme fra mange kulturers allmenngyldige livsmoral. Utsagnene er basert på erfaring og observasjon, og Jesus bruker slike kjente uttrykk når han underviser om disippelskap. Vers 24 peker på at egoisme og selv-sentrering er kontraproduktivt og skiller oss fra livskilden. Kilden til livet er ikke i oss selv, men i Gud. Å redde livet ved å miste det for Jesu skyld er å være en Jesu disippel. Vers 25 peker på en smertefull erfaring mange har gjort, enten det er den unge og ambisiøse som har ofret seg for framgang og materiell rikdom, men som opplever en indre tomhet, eller det er den aldrende pensjonisten som har jobbet hardt, men sitter igjen med lite når arbeidslivet er over. Kilden til livets rikdommer er hos Gud, og noe vi får ta del i gjennom Den hellige ånd. Vers 26 handler om at den du skammer deg over i dag, kan bli din dommer i morgen. Dette spiller på det kjente: "Som du sår, skal du høste." En kirke som skammer seg over Jesus, skal selv møte denne Jesus på dommens dag.

Til prekenen

Et viktig element til prekenen i en olsokguds-tjeneste vil være takknemligheten over at Guds ord har nådd vårt land, og at kirkens historie strekker seg over tusen år og har etablert seg i hele landet. Olav den hellige er en representant for alle dem som har bidratt til dette, og derfor kan vi også minnes ham i takknemlighet, til tross for det vi vet om hans krigerske innstilling. I hver generasjon har det vært mennesker som har bidratt til kristningen av landet, og disse er også en del av dem vi minnes i takknemlighet.

Og det er dette siste jeg anser for å være olsokfeiringens viktigste aspekt, nemlig generasjonenes stadig pågående kristning. Vi trenger ikke tusen år for å avkristne landet; det vil gå av seg selv i løpet av et par generasjoner. Kristningen av Norge er ikke noe som

skjedde en gang for lenge siden; det har vært en stadig pågående innsats fra misjonærer og prester, foreldre og lærere, venner og kollegaer. Olsok feirer vi til minne om kristningen av Norge relatert til en konkret periode og representert ved en konkret person. Men enda mer handler olsok om en stadig påminning om viktigheten av at hver nye generasjon må kristnes. Prekenen i olsokfeiringen er en glimrende anledning til å påpeke viktigheten av at Ordet blir forkynt, at kristningen av landet er en pågående prosess, og at innføringen av trosopplæringsreformen er en høyst aktuell prosess som inkluderer oss alle i ansvaret med å føre kristenarven videre til nye generasjoner.

Evangelieteksten peker på aspekter ved disippellivet. Å delta i kristningen av nye generasjoner kan medføre visse offer for dem som deltar. Det er aktuelt å peke på Jesu frivillige offer som vårt forbilde når vi er disipler. Frivillighet er et svært aktuelt tema i kirken, siden mye av vår aktivitet er basert på nettopp dette. Trosopplæringsreformen kan bare gjennomføres med innsats fra frivillige, i alle fall hos oss lokalt. Men det er nettopp dette som er den store utfordringen, ikke om barna vil komme eller ei, men om det finnes noen voksne som vil ta ansvar for trosopplæringen sammen med de ansatte i kirken.

Hvordan kan vi motivere og engasjere uten å moralisere eller bare peke på den dårlige samvittigheten? Hvordan kan menigheten i vid forstand bidra til den avgjørende viktige kristningen av dagens unge generasjon? Her finnes en utfordring som er blitt større med årene på de fleste steder. Jesu ord til oss denne dagen er til dels alvorlige og utfordrende, dels frigjørende og motiverende. Det betyr noe for de fleste av oss hva Han selv har sagt om å være hans disippel. Det er ikke umiddelbart lystbetont "å ta sitt kors opp" eller å fornekte seg selv, men desto viktigere vil det være for en kristen å følge Jesus. Han peker på det avgjørende med å være en disippel, som handler om å følge Jesus og ha ham som forbilde. Han ofret seg selv for vår skyld. På samme måte forventes det av oss at vi gir av oss selv for hans skyld.

Jeg tror det er viktig å peke på dette og kalle mennesker til tjeneste i Guds rike. Men umiddelbart kjenner jeg på uro med tanke på dem

som forteller om at tjenesten ble så stor og viktig at det ikke var noe annet som fikk plass i livet, selv ikke egen familie. Er det dette Jesus vil ha fra oss? Jeg kan ikke tenke meg det. Jeg kan heller tenke meg at det finnes alt for mange som ikke har en tjeneste i Guds rike, dermed blir det for mye på noen få. Målet må være å få med flere, ikke å slutte å gjøre noe i frykt for at noen skal ofre for mye. Trosopp-læringen og kristningen av nye generasjoner er en dugnad som blir best hvis alle bidrar. For hver som ikke bidrar, må arbeidet justeres, etter min mening. Vi kan ikke leve med et enkelte har så sterk pliktfølelse og får så lett dårlig samvittighet at de sliter seg selv og andre ut.

La olsok gi gode perspektiver over menig-hetens trosopplæring! Bidra til at nye finner sin tjeneste, tar sitt kors opp for å følge Jesus! Hjelp dem som allerede gjør for mye, til å finne en god balanse og god samvittighet!

Salmeforslag

- 739 Gud signe vårt dyre fedreland
 744 Norges folk og Norges kirke
 549 Guds ord det er vårt arvegods
 80 Du ord frå alle æver

LISE HORN

Sokneprest i Skjee og Arnadal

FRA BISPEDØMMERÅDENE

TILSETTINGAR

Agder og Telemark bispedømme

Agder og Telemark bispedømmeråd har i møte 22. mai 2012 gjort følgende tilsettingar:

Eirik Nyfeldt Bø blei tilsett som kapellan i Søgne sokn med Mandal prosti som tenestestrikt.

Geir Gundersen Grøtberg blei tilsett som sokneprest i Bamble sokn og Herre sokn med Bamble prosti som tenestestrikt.

Ivar Skippervold blei tilsett som sokneprest i Otredal prosti med Iveland sokn som tenestestad og Evje og Hornnes sokn som utvida tenesteamråde.

Alle tre har teke i mot stillingane.

Avsender:
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), sokneprest Sunniva Gylver, universitetslektor Sjur Isaksen og prost Kristin Moen Saxegaard.
Redaksjonssekretær: Eyolf Berg

ALLE HENVENDELSER rettes til:

Luthersk Kirketidende v/Eyolf Berg
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO.
Tlf. 91 17 65 37.
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende mottas med takk og sendes på e-post til ovenstående adresse.

Pris kr. 550,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 750,- pr. år.
Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år).
Kontonummer: 3000.14.73669
Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev eller e-post).

ANNONSEPRISER

Det er muligheter for følgende 7 annonsemoduler i LK:

1. *1/2 kvartside* (Høyde 42 mm, bredde 61 mm) kr 750,- +mva
  2. *Kvartside* (Høyde 42 mm, bredde 127 mm) kr. 1 000,- +mva
  3. *Halvside* (Høyde 177 mm, bredde 61 mm) kr. 2 000,- +mva
  4. *Halvside* (Høyde 85 mm, bredde 127 mm) kr. 2 000,- +mva
  5. *3/4 side* (Høyde 130 mm, bredde 127 mm) kr 2 500,- +mva
  6. *Helside* (Høyde 177 mm, bredde 127 mm) kr. 3 000,- +mva
  7. *Dobbelside* (Høyde 177 mm, bredde 2x127 mm) kr. 5 000,- +mva
- Overstående priser gjelder s/hv-annonser. Tillegg for farger: kr. 1 500,- +mva

ISSN 0332-5431

